

Contextualització, traducció i anàlisi de l'Escanyapobres

Nom: Pedro Marco Pozo

Línia d'investigació: Llengua Catalana per a la Traducció

Tutor: Jordi Manuel Antolí Martínez

Data: 14/02/2018

Treball de Fi de Grau de Traducció i Interpretació

Convocatòria C1
Curs 2017/2018

Resum:

Aquest treball té com a objectiu la traducció i l'anàlisi de l'*Escanyapobres*, obra clau per a la literatura catalana escrita per Narcís Oller l'any 1884. Considerat el pare de la literatura moderna catalana del segle XX, és el referent principal del Realisme-Naturalisme en aquesta llengua i un dels més importants a Espanya. Aquest moviment literari, iniciat per Émile Zola, qui va mostrar el seu interès per l'obra, descriu la misèria de la societat, en contraposició al Romanticisme, que representava una figura idealitzada del protagonista. L'*Escanyapobres* ha estat traduït al francès, a l'alemany, al castellà i, recentment, al polonès. L'humanista Rafael Altamira va adaptar aquest clàssic de la literatura el 1897, *El Esgaña-pobres: estudio de una pasión*. La nostra intenció és oferir una traducció actualitzada i millorada, adreçada a un públic acadèmic; per això, hem establert criteris a nivell microtextual i macrotextual per justificar les nostres decisions traductològiques, i així oferir un text en castellà fidel a l'original, conservant l'estil d'Oller, l'ambientació catalana, el context històric i els trets d'aquest moviment literari.

Paraules clau: Realisme-Naturalisme, Narcís Oller, traducció, literatura, anàlisi

Summary:

The purpose of this project is the translation and analysis of *L'Escanyapobres*, key work of Catalan literature written by Narcis Oller in 1884. He is considered to be the father of Catalan literature in 20th century, the main reference of Realism-Naturalism in that language and in Spain as well. This literary movement, pioneered by Émile Zola, who showed interest in this novel, describes the human suffering, in contrast to Romanticism, where the main character is portrayed as a perfect hero. *L'Escanyapobres* has been translated into French, German, Spanish and, recently into Polish. Humanist Rafael Altamira adapted this classic piece of literature in 1897, whose title was *El Esgaña-pobres: estudio de una pasión*. We aim at offering an updated and upgraded version, intended to an academic community; we therefore established some criteria regarding microtextual and macrotextual elements in order to justify our decisions, so as to offer a text in Spanish that conveys the same ideas as the original, keeping Oller's style, the Catalan background, historical context and the features of Realism-Naturalism intact.

Keywords: Realism-Naturalism, Narcís Oller, translation, literature, analysis.

Índex de continguts

1. Introducció	4
2. Realisme-Naturalisme	4
2.1. La importància de l'obra	5
2.1.2. En la literatura catalana	5
2.1.2. En la literatura europea	6
3. Traducció del títol.....	7
4. Anàlisi dels elements de l'obra i la seua traducció	9
4.1. Elements macrotextuals.....	10
4.2. Elements microtextuals.....	11
4.2.1. Paremiologia.....	11
4.2.2. Fraseologia	12
4.2.3. Elements culturals.....	13
4.2.4. Lèxic especialitzat.....	14
4.2.5. Variació diacrònica	14
4.2.6. Toponímia.....	15
4.2.7. Traducció de noms propis	16
4.2.8. Estil de l'autor	16
5. TRADUCCIÓ	19
6. Referències bibliogràfiques.....	32
ANNEX: Text original en català.....	34

1. Introducció

Aquest projecte acadèmic de recerca constitueix el treball de fi de grau per a la carrera de Traducció i Interpretació de la Universitat d'Alacant. Aquest projecte ofereix moltes opcions per a elaborar el nostre treball de recerca, amb la finalitat d'estudiar l'intercanvi cultural i lingüístic entre diferents llengües que recullen les disciplines de la Traducció i de la Interpretació. Aquest treball de fi de grau se centra especialment en la traducció literària del segle XIX i el moviment Realista-Naturalista; més concretament es tracta de la traducció i l'anàlisi de l'obra *L'Escanyapobres* (1884), escrita pel novel·lista català Narcís Oller. La nostra proposta de recerca s'enquadra en les assignatures troncales del Grau de Traducció i Interpretació referides a l'aprenentatge i aplicació de la Llengua A – Català en la traducció, que és la llengua que vaig triar per a completar els meus estudis universitaris. Coursar aquestes assignatures en català em va permetre aprofundir els meus coneixements en català, la meua llengua materna i que, sota la denominació de valencià, és oficial en la zona on sóc natural, Alacant, junt amb el castellà. L'interés especial de traduir aquesta obra és el d'oferir una nova versió millorada i adequada per al lector acadèmic actual en castellà, que va produir Rafael Altamira en 1897, anomenada *El Esgaña-pobres*. Aquesta versió nostra, a més a més, s'orienta cap a un públic menys general i més cap a un lector model que tinga un perfil acadèmic, estudiós de la literatura catalana o que demostre un interés especial pel moviment literari del Realisme-Naturalisme.

2. Realisme-Naturalisme

Per entendre què és el Realisme-Naturalisme, hem d'entendre primerament per què i com naix aquest moviment literari. Aquest corrent artístic no sols s'aplica a l'escriptura, sinó que també influeix les arts plàstiques. Això és a causa del canvi ideològic que s'esdevé a mitjans del segle XIX, quan la nova classe social predominant, la burgesia, va liderar una sèrie d'esdeveniments de modernització en les eines de treball i transport conegut com a revolució industrial.

Aquesta sèrie de canvis va afectar directament la societat, i va ser la causa d'un gran èxode rural que va suposar un abandonament massiu dels pobles i de les terres de cultiu perquè a) gràcies a la nova maquinària, la terra no requeria tanta mà d'obra i b) la prometedora situació de les ciutats a l'hora de treballar era un gran incentiu per a provar sort en la nova classe treballadora industrial. D'aquest esdeveniment en Magí Xirínac, personatge de l'obra que comentarem, deixa la seua opinió: "qui no se n'ha anat al cel se n'ha anat a Barcelona".

Aquests ingredients van suposar que la societat fóra més intimista, que se centrara en la vida quotidiana i en la cultura de l'esforç personal. Això va causar que es perdera l'interés per l'idealisme i la positivitat que tant caracteritzava el Romanticisme, moviment literari que va marcar la primera meitat del segle XIX. La figura de l'heroi, sempre afortunat, idealitzat i sense defectes, havia estat reemplaçada per una imatge més costumista i centrada en la rutina, i en certa manera, de rebuig a la revolució industrial. Aquest últim valor el podem observar en la misèria que va portar l'arribada del ferrocarril al poble de Pratbell a l'obra.

2.1. La importància de l'obra

Si volem parlar de l'impacte que va tenir *L'Escanyapobres* en la literatura, haurem de dividir la nostra anàlisi en dues parts: d'una banda, la seua aportació a la literatura catalana com a escriptor en aquesta llengua i, d'altra banda, el ressò de la novel·la en la literatura europea.

2.1.2. En la literatura catalana

Narcís Oller va ser un revolucionari de la literatura. No només perquè la seva obra és un dels màxims exponents del moviment literari del Realisme-Naturalisme, sinó també perquè la narrativa catalana contemporània renaix amb la seua figura. Des del segle XVI, havia decaïgut notablement el conreu de la literatura culta en llengua catalana –fins al punt que la historiografia tradicional ha aplicat, als segles XVII i XVIII, el nom de Decadència–, fruit d'un canvi de centre de poder cap a Castella. Això va significar un ús més significatiu del castellà a la

cort i una preferència a l'activitat comercial atlàntica en detriment del comerç al Mediterrani (Utrera Dominguez, 2014). I si bé és cert que el la producció poètica i fins i tot teatral en llengua catalana va reviscolar durant el segle XIX, en l'anomenada Renaixença, no havia ocorregut el mateix en el cas de la prosa, i la novel·lística en català es limitava a obres curtes, i especialment en el segle que ens ocupa, de temàtica cavalleresca.

L'obra de Narcís Oller, junt amb altres novel·les seves com *La febre d'or* (1892) o *La bogeria* (1899), van liderar el camí de la regeneració literària en català, i és que, en paraules de Xavier Gual, "L'aportació de Narcís Oller a la literatura catalana ha estat l'elaboració d'un llenguatge adaptat a la narració, la tradició del qual en català es remunta a Tirant lo Blanc."

2.1.2. En la literatura europea

Si la revolució industrial va suposar un canvi de societat i de modernització de les eines de treball en tota Europa, és evident que la transició del Romanticisme vers el Realisme-Naturalisme es va produir en gran part del vell continent.

És per això que l'obra, a més d'haver estat traduïda al castellà per Rafael Altamira el 1897, també trobem que va despertar l'interés d'Émile Zola, pare del Realisme-Naturalisme, qui va dedicar les següents paraules en el pròleg en la traducció al francès: "une tranche de vie, vue à travers d'un tempérament" (Zola, 1899). Uns anys més endavant, el moviment literari de la Nova Objectivitat a Alemanya va fer que es despertara l'interés del Realisme-Naturalisme que va caracteritzar la segona meitat del segle XIX, i això va fer possible la traducció a l'alemany de l'Escanyapobres, anomenada *Der Vampyr* (1920).

Totes aquestes traduccions van ser produïdes amb l'objectiu de gaudir de l'obra dins d'un context històric, és a dir, coetànies. No obstant això, el 2012 es va publicar la traducció al polonès de l'Escanyapobres (Krwijpijca). La recerca duta a terme per Alejandro de Lamo (2012) justifica per què aquesta traducció s'ha realitzat en aquest moment històric:

Por un lado, Polonia pasó a ser un estado miembro de la Unión Europea en 2004, lo que supuso la constitución de un marco común que favorece los intercambios culturales entre los estados miembro de dicha institución. Por otro lado, el proceso iniciado por Cataluña en los últimos años ha aumentado su presencia alrededor del mundo, pues en sus aspiraciones para constituir un nuevo estado, dicha comunidad autónoma ha aumentado sus relaciones internacionales y ha reforzado sus intercambios culturales con el resto de Europa.

3. Traducció del títol

La traducció del títol *L'Escanyapobres* va suposar el repte principal d'aquest treball, i la dificultat la podem analitzar a diferents nivells: a nivell semàntic, a nivell antroponímic i a nivell estructural. Tot això, a més a més, havia d'encaixar amb una solució en castellà que permetés identificar el títol del llibre original.

Identitat del títol: seria un error oferir una traducció que no permetés reconèixer l'obra original a simple vista. Si fóra una obra mundialment coneguda, podríem haver traduït lliurement com va ser el cas del l'obra que narra les aventures de Marco Polo, *Il Millione* en l'original en italià, *va quedar reflectit en català com Llibre de les Meravelles*.

Nivell semàntic: cal no oblidar que el títol del llibre, al mateix temps, és la denominació que rep el protagonista principal de la història, l'Oleguer. Aquest malnom és, al cap i a la fi, la unió dels mots “escanyar” i “pobre”, una invenció de Narcís Oller que posa en boca dels veïns de Pratbell per a representar-lo com una persona que ofega els més endarrerits econòmicament per traure'n profit. De fet, el ressò que va tindre l'obra en la literatura catalana va fer que finalment esdevingués un neologisme acceptat per definir de forma col·loquial algú, entre altres coses, practica la usura per enriquir-se. Per tant, l'assignació del nom “Escanyapobres” a l'Oleguer i al títol del llibre alhora no era arbitrària; llavors, la nostra traducció havia de respectar aquest criteri.

Nivell antroponímic: com desenvoluparem més avant a l'apartat dels noms propis, havíem d'elegir entre la traducció de tots els noms propis (*Oleguer* - *Olegario*, *Tuies* - *Tula*,

etc.) o no traduir-ne cap, és a dir, conservar-los íntegrament. No obstant això, no podíem mantenir el dígraf “ny” perquè en castellà no existeix, i en cas de fer una lectura lletra per lletra, la pronunciació seria diferent de la intencionada en català. Vam decidir, finalment, canviar el dígraf “ny” a “ñ”, ja que no es tracta d’una traducció en el seu sentit més estricte, sinó d’una adaptació ortogràfica d’un manlleu cultural. Segons el *Diccionario Panhispánico de Dudas* de la Real Academia Española,

la mayor parte de las veces se proponen adaptaciones cuyo objetivo prioritario es preservar el alto grado de cohesión entre la forma gráfica y la pronunciación característica de la lengua española.

Nivell estructural: si tenim en compte que el malnom d’Escanyapobres surt al llibre no només al títol, sinó també en la història que l’autor ens relata, hem d’aconseguir una traducció en castellà que tinga aquest mateix propòsit. És a dir, no podem fer una traducció lliure al castellà de l’estil “Manual de la usura”, “Historias de un avaricioso”, perquè no podrien en cap cas fer la funció de malnom que represente l’Oleguer. Aquesta condició, a més a més, la van tindre en compte les traduccions a l’alemany, al francès, al polonès i al castellà (en la versió d’Altamira).

Tenint en compte aquests tres condicionants, vam elaborar tota una sèrie de possibles traduccions, i, en funció de si els respectaven, els consideràvem com a candidats adients per a representar el títol i el malnom del protagonista alhora. Com acabem de dir, els que no pogueren fer la funció de malnom quedaven automàticament descartats per no respectar el nivell estructural que hem desenvolupat. Buscant en diccionaris bilingües, monolingües, *thesaurus* i diccionaris de sinònims, vam elaborar una llista de possibles solucions: *tacaño*, *usurero*, *avaro*, *miserable*, *matatías*... Però ens vam adonar d’un detall: aquests adjectius ja existien a l’època, i si l’autor no els va escollir, va ser perquè la càrrega semàntica que volia aportar amb el seu neologisme era major que no la de qualsevol mot ja existent. Finalment, vam optar per fer una adaptació ortogràfica i mantenir el títol, *El Escañapobres*, ja que existeix el verb *escañarse* amb el sentit d’ofegar-se i el nostre neologisme és transparent en castellà, perquè la paraula es forma

de la mateixa manera que la unitat lèxica d'Oller. D'aquesta manera, vam aconseguir els nostres objectius traductològics quant al títol:

1. Una traducció fàcilment identificable amb el títol original
2. Un mot ben format que conserve la càrrega semàntica intencionada per l'autor
3. Una adaptació a les normes d'escriptura del castellà
4. Una unitat lèxica que serveix tant de títol com de malnom

Pel que fa a Altamira, ell va tindre els mateixos dubtes que nosaltres i en va proposar les mateixes solucions, però aquestes no satisfien el seu criteri a l'hora d'optar per una traducció. Finalment pren l'opció de *El Esgaña-pobres*, justificant-ho en el regionalisme de Castella i Lleó i Extremadura "esgañar"; segons l'humanista "el verbo esgañar tiene la misma acepción que escanyar catalán: apretar la garganta, matar privando de respiración, apretando la garganta, estrangular". (Altamira, 1897). Ens sembla molt adequada l'opció d'Altamira perquè s'assembla als nostres criteris i, a més a més, justifica tant la seua decisió final en el seu pròleg com les opcions que no ha considerat vàlides.

No obstant això, no podem prendre la decisió d'Altamira com a definitiva per dos motius: *esgañar* no existeix en castellà, i ens semblaria poc adient canviar un neologisme català d'una obra ambientada a Catalunya per un regionalisme de l'altra part de la Península; i la grafia de la paraula composta és incorrecta i innecessària en castellà actual amb el guionet. Per això, creiem que la nostra proposta *El Escañapobres* és una millora considerable en comparació amb títol de la primera edició en castellà, ja que a més de respectar uns criteris de traducció per trobar l'opció justa, aportem una versió sense regionalismes i escrita seguint les normes de la Real Academia Española.

4. Anàlisi dels elements de l'obra i la seua traducció

Com ja hem dit a la introducció d'aquest treball, el nostre objectiu era el de fer una traducció nova, actualitzada als temps que corren i adequada per a una lectura que servisca com a referent acadèmic per a l'estudi de la etapa del Realisme-Naturalisme en català. Hem considerat, llavors, que les dificultats a l'hora de traduir es divideixen en dos blocs ben

diferenciats: d'una banda, els elements macrotextuals, relacionats amb el context històric i l'estil literari; de l'altra, els elements microtextuals que queden reflectits en trets lingüístics, culturals i propis de l'autor.

4.1. Elements macrotextuals

Per poder mantenir el caràcter realista-naturalista, havíem de tindre clar quins són els trets característics d'aquest estils literari. Si prenem les paraules de la Gran Enciclopèdia Catalana, “és el corrent artístic, especialment pictòric i literari, de mitjan s. XIX, caracteritzat per voler representar les coses tal com són en la realitat sense embellir-les”, i això és fa evident amb la decadència de la vila fictícia de Pratbell amb l'arribada del ferrocarril. L'obra reflecteix la crisi econòmica que colpeja aquest poble, sense afegir cap element positiu, i fins i tot aportant-ne de negatius (e.g. “Feu venir el carril, el blat se us tornarà orb”), i aquest és el punt de partida de tota l'obra.

És evident també la intenció de l'autor, a la fi de conservar l'estil antirromanticista, rebutjar la idea d'un protagonista que represente el paper de l'heroi, ja que “el realisme apareix [...] com una reacció contra els excessos de la novel·la romàntica” (Gran Enciclopèdia Catalana) i aquests excessos no són altres que els de la idealització del personatge principal. L'Oleguer queda representat com un vilà que el poble repudia, i es palesa amb l'atribució del malnom “Escanyapobres”, “[...] que duia en si tots els aires d'una persecució rabiosa, que era un estigma amb què li escopia a la cara tot un poble.” A més a més, el personatge és caracteritzat com un covard i un malalt obsessionat i se l'associa sovint amb l'obscuritat (e.g. “[...] ben aviat s'encauava per les fosquedats del magatzem [...]”) la marginació (e.g. “[...] per pròpia voluntat s'apartava de tothom [...]”) i la bogeria (e.g. “Ja que no podia fondre l'or i portar-lo al corrent de les seves venes, volia besar-lo, glopejar-lo [...]”).

No és tampoc arbitrària l'arribada del ferrocarril en l'obra, ja que “la datació el 1865 situa la inauguració del ferrocarril en un context històric molt apropiat” (Vall i Solaz, 1994), i aquest context històric no és altre que el de la segona revolució industrial a Espanya, que ocupa la segona meitat del s. XIX fins a l'inici de la Primera Guerra Mundial. L'èxode rural, una de

les conseqüències més directes d'aquest període d'innovacions tecnològiques, queda plasmat en un diàleg de l'Oleguer amb el seu amic Magí Xirinac: "Ja ho heu vist: dels vostres companys, qui no se n'ha anat al cel se n'ha anat a Barcelona." En definitiva, l'arribada definitiva de la segona revolució industrial suposa el reforçament de la burgesia i les classes populars, la prosperitat de les grans ciutats i l'empobriment de la pagesia en el món contemporani. Cal recordar que a l'edat moderna el nom de pagès designava una situació benestant dins el món agrari (Gran Enciclopèdia Catalana).

4.2. Elements microtextuals

Una volta que ja hem vist i analitzat els elements macrotextuals presents a l'obra, cal fer una anàlisi dels elements que hi trobem al nivell microtextual de la traducció. Aquesta anàlisi se centrarà en la paremiologia, la fraseologia, els elements culturals, el lèxic especialitzat, els matisos diacrònics, toponímics i onomàstics i la caracterització estilística de l'autor.

4.2.1. Paremiologia

Com ja sabem, l'obra està escrita en català, i això implica l'aparició d'expressions, de refranys i frases fetes típiques d'aquesta llengua, i més concretament de la varietat del català oriental. El català i el castellà, per fets històrics, comparteixen una gran quantitat de lèxic i, per extensió, moltes expressions i frases fetes són molt similars en ambdues llengües. Per exemple, l'equivalència en català de "llepar-se els dits" és total en castellà (*chuparse los dedos*); no obstant això, hi ha casos on l'equivalència és parcial, com és el cas de "guanyar-se les garrofes", que en castellà es generalitza a "ganarse la vida", o fins i tot nul·la, com per exemple, "fer cinc cèntims d'alguna cosa", que poc té a veure amb un préstec pecuniari, sinó que fa referència a resumir breument un concepte o història.

Pel que fa a l'aprofitament d'aquest recurs estilístic a l'obra, Narcís Oller utilitza expressions típiques de la llengua catalana per a caracteritzar els personatges, ja que la paremiologia permet, entre altres coses, reflectir la societat de l'època. Com ja hem dit, a

l'època preindustrial, els pagesos gaudien d'un bon nivell adquisitiu i estava vist com un estrat social benestant. No és estrany, aleshores, que apareguen expressions relacionades amb el món rural a l'Escanyapobres. Aquest és el cas de “Qui aigua atura, blat mesura”, la qual no té traducció directa al castellà perquè reflecteix un context històric que representa el món pagès i el blat. Podem observar la relació directa amb els molins d'aigua i el blat, i al mateix temps el matís del verb “mesurar”, que deixa entendre que com a conseqüència de l'aprofitament de l'aigua, hi ha hagut una bona collita i el pagès n'ha obtingut una bona quantitat. I és que, en aquesta concepció del blat, entès com a mercaderia, mesurar blat és sinònim conceptual de mesurar diners, de guanyar-ne.

És també interessant mencionar la dita “a qui es casa la bossa se li torna rasa”. Aquesta sentència pronunciada per l'Oleguer en una conversa amb en Magí reflexionant sobre el matrimoni crida molt l'atenció, ja que, malgrat que no existeix en castellà, el seu contingut semàntic es pot transmetre perfectament en aquesta llengua, pel fet que “bossa” pot tindre la connotació de butxaca o lloc per guardar els diners en ambdues llengües, així com el valor que “rasa” li aporta. Una bossa rasa es una bossa llisa, i tant en castellà com en català o qualsevol altra llengua, això s'entén com un recipient buit. Per aquest raonament, hem decidit mantenir l'expressió i traduir-la literalment.

4.2.2. Fraseologia

Hem tingut una cura especial amb la fraseologia que hem trobat a l'obra, amb la intenció d'obtindre una traducció que no sone estranya i aliena al vocabulari castellà, però que no ens allunye del significat original en català. Així com ocorre amb la paremiologia, aquest recurs estilístic també és propi del llenguatge i són els parlants de la llengua els que li donen forma (Coseriu, 1962). Així doncs, en català, “trobem a faltar” una persona però en castellà la “echamos de menos”.

El primer repte fraseològic que trobem a l'obra és “tirar plans”. S'entén el contingut de la unitat fraseològica, en tant que “tirar” té una connotació de llançar cap a endavant, i “plans” la de preparar alguna cosa per al futur. Si llança alguna cosa cap al futur, aleshores es palesa que

l'Oleguer el que fa es “echar cuentas” del seu negoci. La nostra solució traductològica ha estat mantindre el contingut però no el continent, ja que “tirar planes” en castellà aporta un significat més proper a tombar plans, a no assolir-los.

Una unitat fraseològica que també cal esmentar en aquest apartat és “Déu nos do”. La figura de Déu és present tant en castellà com en català, però la connotació que podem detectar en ambdós idiomes no és semblant. Mentre que ací Déu ofrena, en castellà es tracta d'un manament diví (“como Dios manda”). És curiós observar que els dos idiomes prenen la figura de Déu i al mateix temps ens deixen diferències connotatives, com ocorre també amb “Déu vos guard” i “vaya usted con Dios”. En català protegeix, en castellà acompanya.

4.2.3. *Elements culturals*

És evident que a l'hora de traduir un text d'una llengua a l'altra, també ens emportem la cultura i l'adaptem perquè es pugui entendre en la llengua meta. És allò que coneixem com a domesticació. Lawrence Venuti defineix la domesticació com un apropament de la cultura de la llengua d'origen cap a la llengua a la qual es tradueix, convidant alhora l'autor a casa (Venuti, 1995: 20). El seu altre extrem, l'estrangerització advoca en favor de mantindre la cultura de la llengua de la qual es tradueix a la mateixa distància a la que es troba, i fer les mínimes adaptacions. Nosaltres pensem que la millor opció és la *iusta via media*, terme encunyat per Steiner (1975), que procura aconseguir un equilibri entre ambdues estratègies de traducció.

Una traducció excessivament domesticant pot resultar estranya i fins i tot desencantar el lector, com és el cas de la pel·lícula *Ali G. Indahouse*, que en la versió castellana afirma vindre de Lugo, mentre que en anglés viu a un barri de Londres (Botella, 2006). Una traducció on la modalitat estrangeritzant predomine en tot el text pot produir un text incomprensible i poc interessant, com seria el cas de mantindre jocs de paraules anglesos que no funcionen literalment en castellà.

Un element cultural que és palès a tot el text és l'aparició de l'article determinat el/la davant els noms propis de persona, com “l'Oleguer”. En català és correcte i usual avui, i el seu ús a aquesta obra evidencia que s'utilitzava també al segle XIX. No obstant això, l'article

davant de nom propi de persona no només és incorrecte en castellà, sinó que també és característic d'un registre vulgar que no es demostra en català. Mantenir l'article en castellà seria una opció perillosa, ja que podríem confondre l'autor i conduir-lo a pensar que els personatges són uns ignorants.

4.2.4. Lèxic especialitzat

El contingut de l'obra gira en torn als diners, però la font d'aquesta fortuna és el blat. L'autor ha volgut fer molta èmfasi al fet que l'agricultura a l'era preindustrial era una bona font d'ingressos, i per això li ha donat molta importància al seu lèxic. Tant és així, que utilitza vocabulari molt específic relacionat amb el món rural i de l'agricultura.

Així, doncs, podem observar que l'Oleguer és definit com un traginer, com un blader i també com un graner. Cal tindre un coneixement previ d'aquest bloc temàtic per comprendre a la perfecció la professió de l'Oleguer. L'ofici del traginer ja no és tan típic, car el sector del transport és molt més avançat avui dia que no pas a mitjans del segle XIX. També cal comentar que blader i graner es poden prestar a la confusió a l'hora de traduir. Per una banda, la traducció de blader aplicada a persones és "triguero", que en castellà actual s'utilitza predominantment per referir-se als productes dels quals l'origen és el blat. Però, si l'autor es refereix al personatge d'aquesta manera, i en castellà és correcte i comprensible, el nostre deure és el de transmetre-ho així. No és aquest el cas de graner; un granero en castellà únicament serveix per emmagatzemar el blat. Tanmateix, seguint la mateixa composició que blader (blat > blader), podem obtindre gra > graner, que el DIEC recull com "persona que comercieja en grans". La traducció, llavors, s'ha hagut de basar en una perífrasi, "comerciante de grano".

4.2.5. Variació diacrònica

Si tenim en compte que l'obra va ser escrita al segle XIX, en el ple de l'esplendor del moviment de la Renaixença, és evident que el vocabulari i l'expressió en català en aquest moment de la història difereix en certs aspectes del català actual.

Podem apreciar que les variacions entre l'edició original i les edicions posteriors únicament són diferents pel que fa a la normativització lingüística (Agulló, Fabra et al., 1913) impulsada per l'Institut d'Estudis Catalans. A més a més, l'únic canvi introduït a l'edició més moderna respecte a l'anterior (1980), és l'aparició de notes a peu de pàgina de vocabulari que, segons el pròleg, no figuren al DIEC o per criteri de l'editorial s'han afegit per facilitar la comprensió al lector.

Són aquests els exemples de “pesombre”, “blauet” o “campit”. La nostra estratègia per tractar aquestes unitats lèxiques no ha estat una altra que trobar l'homòleg en castellà actual. Trobar un equivalent en desús o, directament, no arreglat pel DRAE hauria estat una feina força complexa i innecessària, ja que la nostra traducció es realitza al 2018, mentre que els termes emprats per Narcís Oller són els característics del segle XIX.

Per a la traducció de “pesombre”, hem fet servir el terme d'ús actual “pesadilla”, del qual, a més a més, se'n registren usos al segle XIX, de manera que no estariem causant cap anacronia. El mateix hem fet per traslladar el significat de “campit”, mot que hem decidit traduir com “pintado”. Cal esmentar, a més, el terme “blauet”. Rafael Altamira (1897) proposa la traducció d'aquesta peça de vestir com “rayadillo”, que era una camisa fina blava i a ratlles blanques típica de l'exèrcit d'aquella època i útil per a les zones més àrides. Nosaltres noensem que caracteritzar aquesta peça amb una descripció que no surt a l'obra (les ratlles) siga l'opció més adequada; és per això que hem decidit generalitzar i hem comentat únicament el color blau i el teixit, cotó, que era el més usual per als blauets.

4.2.6. Toponímia

No podem obviar la importància dels topònims a l'obra de Narcís Oller. Cal esmentar especialment la població principal en torn la qual gira tota l'obra: Pratbell. Una recerca ràpida ens demostra que aquest poble no existeix, sinó que es tracta d'un nom inventat per l'autor. La intenció real d'aquesta estratègia no és alienar el poble fictici del món real, gairebé tot el contrari; segons Margarida Aritzeta (2017), “l'autor dóna tota mena de pistes perquè el lector pugui localitzar a la realitat els indrets on se suposa que transcorre l'acció de la novel·la”. I

aquesta teoria es reforça gràcies a l'impecable estudi conduït per Valls i Solaz (1994: 96), que troba semblances entre el municipi de Valls, en la província de Tarragona, especialment per la necessitat de disposar d'un ferrocarril per a facilitar les comunicacions i per les activitats econòmiques d'ambdues poblacions.

També són molt útils els referents espacials que existeixen al món real, com són Barcelona, Madrid, la Granada, o l'Urgell. Ajuden a acabar de compondre un mapa imaginari i situar-nos amb major precisió en el curs de la història. Pel que fa a la Granada, a més a més, la nostra traducció ha permès introduir una correcció respecte a la traducció d'Altamira, ja que es tracta d'un municipi de l'Alt Penedès. Tot i que en català l'article d'un topònim ha d'anar en minúscula, en castellà s'ha de formar en majúscula, cosa que hem respectat en la nostra versió i canviat en comparació a la d'Altamira.

4.2.7. Traducció de noms propis

Aquest tema ens recorda en certa manera a l'apartat ja mencionat sobre la traducció del títol, especialment pel nivell semàntic que hem analitzat en tant que el títol és alhora el malnom del protagonista, l'Oleguer, o l'Escanyapobres.

Nosaltres hem considerat que no calia traduir els noms propis tal com ho va fer Altamira, (*Oleguer* per *Olegario*, *Tuies* per *Tula*, o *el baró Guillem* per *el barón Guillermo*), ja que no tenen una càrrega semàntica rellevant pel que fa al contingut de la història, amb l'excepció de l'Escanyapobres, per al qual només hem adaptat la grafia (Escanyapobres > Escañapobres).

4.2.8. Estil de l'autor

No podem concloure la nostra anàlisi del nivell microtextual sense fer referència a un dels elements que més caracteritzen la forma que pren un text, que no és altre que l'estil propi de l'autor. És l'idiòlecte personal d'Oller i el de qualsevol altre autor el que delimita el vocabulari emprat, les construccions sintàctiques i els recursos literaris a l'hora de redactar una novel·la.

Pel que fa al vocabulari, és evident que l'autor ens vol transmetre dues idees: el tenebrisme i la imatge pessimista que tant caracteritza el moviment literari del Realisme-Naturalisme. Així, trobem descripcions com “un pressentiment d'hivern, prenyat de melangia i cruesa, s'apoderava dels cors” i “contemplar com tot aquell món tornava a entrar en caixa als cops sords de les portelles [...] era fantasmagoria antipàtica que ofenia el patriotisme i amargava el sentiment de germanor”. A més a més, a continuació mostrem un camp semàntic amb l'aparició de tots els hipònims relacionats amb l'hiperònim “diners” només als dos primers capítols.

abundor, adquirir, avar, avarícia, barat, bestreure, bossa, calderilla, capital, cobdícia, comprador, comprar, crisi, debitori, despulles, deutor, diner, dobleta, duro, economia, endarrerit, especulador, estalvi, estalviador, gastos, gavadal, hipoteca, interés, lladre, luxe, manllevar, mercaderia, misèria, moneda, negoci, or, pagar, pelat, pesseta, pobre, previsor, quarto, ral, ric, riquesa, tinyós, usura, vendre, xavo.

Per últim, per a acabar la nostra anàlisi de l'estil de l'autor i dels elements microtextuals presents al text, ens agradaria mencionar els recursos literaris que Narcís Oller utilitza per acabar de caracteritzar el seu text. I és que, fent una lectura exhaustiva de la novel·la, i en aquest cas, dels dos primers capítols, trobem moltes figures literàries que comentarem a continuació.

Troblem casos d'hipèrbole, com per exemple, quan en Magí, parlant amb l'Oleguer, comenta: “Si aquí tinguéssim tots els diners de què això parla, ja fóra amo jo de mig Catalunya”; trobem, doncs, una clara relació entre l'afany de riqueses que comparteixen tant l'Oleguer com en Magí.

També hi podem apreciar casos de personificació, on el tema central és la nova societat emergent a causa de la revolució industrial, que, com ja sabem, es tracta d'un dels temes centrals del Realisme-Naturalisme. Podem llegir com l'autor descriu aquest

fenomen com “el crit d’una civilització nova”, amb la finalitat de reforçar la idea que un crit transmet (força, intensitat).

No podem obviar la importància de l’ús del polisíndeton i la repetició lèxica en aquesta obra. El pessimisme típic d’aquest moviment literari que s’oposa a l’optimisme i la idealització del seu antecessor, el Romanticisme, es reflecteix tant en el contingut com en els petits detalls estilístics. El polisíndeton permet, a força de llegir pausadament, una lectura més lenta i això també es reforça amb la repetició lèxica; la combinació d’aquests dos elements permet que el text resulte més pesat i permet aconseguir aquest caire pessimista que Narcís Oller vol transmetre a la seua obra. Alguns exemples que hi trobem són “Per això l’escoltà, estamordit, ressonar dintre de la seva pròpia casa, prop, prop dels diners”, “apareixia, embolcallat pel fum, el tren, indecís, negre, empetitit [...]”.

Hi podem apreciar d’altres recursos que, tot i que no defineixen l’estil del Realisme-Naturalisme, sí que caracteritzen l’expressió de l’autor. Així, doncs, podem observar com Narcís Oller utilitza les comparacions per a mantenir l’ambientació pagesa a l’obra, com “[...] pagesos escampats com figuretes perdudes, [...]” o “[...] com caps abandonada al mig del camp”. També hi trobem epítets per a donar més força a les descripcions, com per exemple “Tantost mostrava al llarg la seva trencada silueta en camp ras, davant del lluminós horitzó; [...]”.

Com podem observar, l’aparició de figures retòriques a l’obra és constant. No podem obviarles i fer-les desaparèixer del nostre text en castellà, perquè estariem allunyant al lector de l’autor i no és en cap cas la nostra intenció. Per això, hem mantingut l’estil de l’autor tant com hem pogut, però alhora procurant produir un text coherent en castellà.

Una vegada ja hem fet una anàlisi exhaustiva de tot el contingut del text que hem traduït, començant per la nostra justificació amb el títol fins a arribar als comentaris sobre els elements macrotextuals i microtextuals, continuem amb la nostra versió dels dos primers capítols de l'Escanyapobres.

5. TRADUCCIÓ

Capítulo I

Los mercados de Pratbell, que antaño gozaban de gran prestigio, alcanzaron su máximo esplendor allá por el año 50 del siglo pasado. Apenas se había inaugurado el tramo de carretera que comunicaba Madrid con La Granada, y este atravesaba Pratbell. Dado que el pueblo era un punto principal para la estancia y el relevo, los resultados no tardaron en hacerse notar. Llegaban carros cargados de trigo hasta los topes desde Urgell y Aragón y era muy rentable que no siguieran adelante, ya que la zona era rica en cascadas y disponía de buenos molinos. Tan rentable era que, en un abrir y cerrar de ojos, el espíritu especulador de los habitantes de Pratbell entendió la jugada e instaló almacenes de trigo por todo el pueblo, e incluso cavaron silos anexos a los lagares.

Uno de los almacenes que llamó la atención desde el principio fue aquel que abrió Oleguer, en la calle de la Roca, al lado del Portal Gran i a veinte pasos del Pallol. Todos se preguntaban: “¿Por qué? ¿Quién se ha creído este Oleguer? ¿Cómo se lo ha podido permitir?”. Este era el enigma que traía de cabeza a los habitantes de Pratbell cada vez que pasaban por la calle de la Roca.

—¿Oleguer? ¿Aquel mozo trajinero, hijo de a saber quién, que hasta hoy no ha hecho más que conducir mulos? ¡Pero si está más pelado que una rata! ¡Si todavía tiene restos de paja de las cuerdas en las que dormía! ¿De dónde ha sacado el dinero?

Era realmente extraño que mientras que los otros trajineros, naturales del pueblo, tenían que emigrar o meterse a trabajos más duros, aquel forastero sin ninguna reputación tuviese el ánimo y el coraje para abrir un almacén.

Para resolver el misterio, algunos recordaban el apodo de “avaro” que distinguía a Oleguer con respecto a sus colegas del oficio, y contaban su historia a sus hijos como modelo a seguir de previsión y ahorro. Otros, los típicos malpensados, atribuían su riqueza a cualquier fechoría: recordaban en voz baja que hace tiempo murió despeñado un señor al que Oleguer acompañaba a la ermita del Remedio, pero el mulo no sufrió ni un rasguño. También había quien pensaba que Oleguer era el testaferro de algún perro viejo que, por algún motivo, no quería dar la cara. Por último, los que se creían más espabilados, se lo explicaban con la omnipotencia momentánea de la ambición y confiaban en que llegarían los malos tiempos que, quieran o no, acaban llegando.

Pasaban los meses, pasaban los años y el almacén seguía abriendo y cerrando sus puertas con el sol, sin eclipses ni días nublados. Ya de buena mañana Oleguer se plantaba ante la puerta y esperaba a los compradores apoyado en los sacos de muestras. Vestía de sencillo algodón de tonos azules oscuros en verano y recurría a la pana para abrigarse en invierno, siempre con la ropa que llevaba cuando fue trajinero, siempre con el mismo pañuelo de seda colorido atado a la frente o con la barretina oscura, más descolorida y sudada que la del más pobre. Saludaba a los vecinos con un “buenos días” o “vaya usted con Dios”; y si los compradores no madrugaban, enseguida se ocultaba entre las sombras del almacén, desde donde, mientras “echaba cuentas”, vigilaba, sin ser visto, los sacos colmados de grano que el sol calentaba de lado. Los payeses se acercaban, cogían un puñado de trigo, lo sopesaban, lo balanceaban, lo soplaban y se lo pasaban de una mano a otra como si de un hilo de oro se tratase. Si estaban satisfechos con la mercancía y lanzaban una mirada encandilada al interior, en un periquete salía el dueño de su escondite, decidido y con cautela, como una araña de su madriguera.

Era bastante alto y huesudo, pero flaco y de cabeza pequeña. Si morena era su tez, morenos eran sus cabellos, siempre rapados, y negras eran también sus pupilas, que transmitían una mirada fría y escrutadora cuando escuchaba, pero que se podía tornar centelleante o dulce según cual fuese su mensaje. Pese a ser prácticamente imberbe, tenía unas gruesas cejas que se unían sobre su nariz larga y angulosa. Sin embargo, si algo caracterizaba su rostro, era su boca,

pronunciada como la de un hurón, con labios tan delgados y ceñidos a la mandíbula que no podía abrirlos sin que pareciese que enseñaba los dientes para morder. La evidente oposición entre sus movimientos reposados y su temperamento nervioso, estaban en su contra. Al verlo tan delgaducho y encogido, la gente presentía la agilidad traidora del gato y pensaba: “¿Cuándo sacará las uñas? ¿Cuándo se me echará encima?”

Y, sin embargo, nunca las sacaba, nunca se enzarzaba ni se sulfuraba, nadie le había visto jamás perder aquel ritmo de gato perezoso ni sus costumbres metódicas de siempre.

No obstante, no gozaba de muchas simpatías. Los vecinos lo espiaban día y noche y, guiados más por los sentimientos que por la razón, detestaban la vida de aquel hombre. Nadie conocía ningún trapo sucio suyo, salvo la historia de aquel señor que se despeñó de camino a la ermita del Remedio, del cual sólo era responsable para su desgracia. Tampoco cabe buscar razón de ser a los afectos: había quien comentaba su imagen de mosquita muerta, el que criticaba su mojigatería o al que le invadía el desasosiego nada más pensar en el sistema de vida mezquino y puntual de aquel hombre. Y es que, realmente, su modo de vida era miserable y misterioso al mismo tiempo. No tenía ni una sola criada, ni un mozo para las tareas más duras de su negocio. Él mismo ayudaba a cargar y descargar los sacos de grano y de harina que entraban al almacén; él mismo barría con una escoba cochambrosa las cascarillas del suelo, pasaba la raedera por las medidas y llenaba o vaciaba los depósitos y el silo. Si era necesario, trabajaba despechugado y a fondo hasta perder el aliento, y si tenía que salir de casa, cerraba la puerta y se metía la llave en el bolsillo.

Su habitación no era más que la estrecha y oscura trastienda que había al fondo del almacén, iluminada únicamente gracias a un patio de luces minúsculo y húmedo, lleno de trastos viejos, ollas quemadas y una trampa para ratas en la que cada día abandonaban este mundo un par de ratas como conejos. Cada sábado por la tarde, Oleguer llenaba de humo el patio de luces. Así fue como los vecinos descubrieron que cocinaba gachas y las servía en siete platos de loza para tomar uno cada noche.

—Se toma las sopas frías —decían. Y esta era la única cena de Oleguer.

Solía frecuentar el hostel de Sant Roc para comer. Allí se juntaban los payeses más endeudados y los carreteros más aficionados al juego; Oleguer, en cambio, iba a dejarles dinero a real por duro. En lo que a dormir se refiere, como nadie había atravesado el umbral de su oscura habitación, era imposible saber cómo se las apañaba aquel miserable vendedor de grano. Sólo atribuyéndole un lujo exagerado se atrevían algunos a suponer que descansaba sobre un colchón de paja, sobre un catre; otros sospechaban que su cama consistía en un montón de sacos viejos, aunque la mayoría se inclinaba a pensar que dormía en un lecho de paja o sobre una pila de cascarillas de trigo amontonadas con la escoba.

Ni saraos, ni fiestas, ni jiras, ni funciones de iglesia podían alterar el ritmo matemático de aquel reloj; siempre dentro del almacén, marcando el mediodía con su visita al hostel y la puesta de sol con el chirrido de las pesadas puertas, que solo permanecían cerradas hasta que la mañana disipaba la niebla nocturna. La única casa que frecuentaba era la del notario Xirinac, un notario que, sobre el mantel de trapo despintado y cubierto de papeles polvorientos, serrín y plumas de oca, extendía los pagarés con los que él ataba de pies y manos a los endeudados y a los jugadores.

También tenía fama de avaro el señor Xirinac, si bien es cierto que la tenía por reflejo de su mujer. En otras manos, don Magí Xirinac habría sido simplemente un hombre previsor o, en todo caso, un hombre interesado como tantos otros, pero incapaz de vivir en la mezquindad a la que lo había arrastrado aquella mujer, auténtica encarnación de la avaricia más cruel y refinada. La debilidad del notario no era el dinero porque sí, sino la codicia de la propiedad. De complexión débil y naturaleza cobarde, era de aquellos que siempre piensan en las contingencias de la suerte y la vejez, la cual ya llamaba a la puerta. Para disfrutar de esta, salvaguardado de las inclemencias de la miseria, había estado adquiriendo propiedades continuamente; sin embargo, bajo el mando de doña Tuies, que era de genio dominante y obstinado, y siempre llevaba los pantalones, el pobre hombre debía lograr su empresa mediante otro camino más tortuoso y largo. Hacía préstamos a un alto interés solo porque ella quería, y él soñaba siempre con el día de ir a juicio y solicitar la hipoteca. La posesión de esta última le habría complacido más que el dinero, aunque doña Tuies no lo veía así; tal divergencia de

opiniones generaba disputas en el seno de aquel matrimonio. Pese a los esfuerzos del notario, la suerte siempre se inclinaba a favor de doña Tuies y los deudores; cuando se cumplía el plazo estos pagaban a tocateja. Así, crecía su capital y la hipoteca se le volvía a escapar de las manos. Compañera de su carácter pusilánime era la desconfianza de su propia valía. Era de los que gritan siempre al principio, que ceden pronto y que acaban admirando la fuerza de voluntad del contrincante. Por esto, y aun encima víctima de doña Tuies, sentía una fuerte admiración por ella. La extrema avaricia de esta mujer no traspasaba la línea roja de una economía muy prudente a ojos de aquel marido ciego. Doña Tuies era, a su parecer, modelo de ahorradoras, de mujer de su casa.

En lo que al triguero se refiere, don Magí lo estimaba tanto como un payés estima un árbol que crece con sus riegos. Él le había dado la mano, lo veía crecer y, al llevarlo por el camino de poder adquirir propiedades, se hacía las ilusiones que el mismo se insuflaba. O al menos podía saborear la dulzura del momento.

Durante muchos años, Oleguer pasó las tardes de los domingos en aquel despacho forrado por una doble pared de protocolos y pergaminos polvorientos.

—¡Cuánta moneda debe de representar todo esto! Qué de testamentos y contratos llenos de números, ¿eh?

El señor Xiriac se relamía los flecos del bigote, se limpiaba el herpético moflete, arrugaba la nariz y al tiempo que lanzaba una mirada por encima de sus anteojos azules, respondía con voz melancólica:

—¡Ya lo creo! Si encima de la mesa tuviéramos todo el dinero que se menciona en los documentos, yo ya sería el dueño de media Cataluña.

Más de cuatro y más de ocho veces habían repetido esta conversación, como si se pasaran un dulce por la boca, mientras doña Tuies, meneando la cabeza con desprecio, despejaba la mesita del escribiente.

Ya sin los papeles ni el tintero en la mesa, quitaba el polvo con el pañuelo de hierbas que arrancaba de la bata de su marido, aunque este refunfuñase (cosa que hacía cada domingo), sacaba un juego de cartas ya todas roñosas y curvadas como tejas y, *¡hala!, ya estamos listos*. El

notario, con su gorro de tela medio descosido y sudado, sus anteojos azules y su bigote despeinado, se sentaba delante de su mujer. Esta, con cara de pergamino arrugado, comprimida hasta detrás de las orejas por la cinta de su peluca, iniciaba como de costumbre una disputa sobre si jugarían al solo, a la brisca o al truquiflor. Como era tan tozuda (palabras del notario), se hacía su santa voluntad que, en este caso, era la brisca. La paz volvía a reinar entre los contrincantes hasta que llegaba la hora de pagar, que, por lo que parece, era la hora de que el ganador de aquella tarde comenzara a refunfuñar para no recibir como trofeo de la victoria ochavos lisos por cuartos y cabezas de clavo por ochavos. Llegaban al momento en el que los tres jugadores se levantaban a la vez de la silla, llevando el puño a la mesa con el montón de calderilla correspondiente. Sin embargo, ante un conflicto de tan poca magnitud, el ganador solía capitular, y aceptaba cabezas de clavo y ochavos lisos. “Quien bien siembra, bien recoge”, solía decir cada uno en su fuero interno, y se mofaban del prójimo, al que creían haber fastidiado.

Mientras tanto, el día iba oscureciendo, y con él, el estrecho escritorio, por lo que Oleguer se apresuraba a despedirse para poder llegar a su casa antes de que anocheciera por completo. Los vecinos, cuando lo veían entrar, con ironía más inocente que fundada, solían exclamar entre dientes:

—Ya va a tomarse su sopa fría.

Capítulo II

El carril, aquel carril tan deseado que, al ritmo de campanas y estruendo de la música, se inauguró en Pratbell el 15 de junio del 65, acabó enseguida con los antiguos mercados. Las pesadas galeras de Urgell y de Aragón dejaron de acercarse, así como el ganado de Verdú; los comerciantes de grano tuvieron que cerrar los almacenes; los chalanes emigraron, aquel bullicio de invasiones forasteras dejó de romper periódicamente el reposo de las calles de Pratbell. Un sueño eterno pareció apoderarse de la ciudad, el sueño que se posa sobre las poblaciones campesinas. En medio de aquella quietud, resonaba con cierta tristeza el estruendo de la locomotora, el grito de alerta de una nueva civilización ruidosa y ajetreada.

En ese momento, la estación se animaba un poco; los vecinos del arrabal asomaban por las ventanas; los pocos agricultores esparcidos por la llanura como figuritas perdidas se enderezaban y se quedaban embobados, cruzando las manos sobre la herramienta del trabajo. De bajo tierra, del túnel de Malgual, aparecía, envuelto en humo, el tren, indeciso, negro, pequeño como un juguete de feria por la distancia y por la magnitud de las montañas que le servían de fondo. Él corría, corría y solo fijando la vista en puntos concretos el espectador podía adivinar que avanzaba. Pero, aun así, llevaba en sí cierta majestuosidad, atractiva e imponente, que obligaba a mirarlo. En su camino era caprichoso y juguetón. Tan pronto mostraba a lo largo su silueta segmentada en campo raso, antepuesto al luminoso horizonte, como se presentaba de frente, con aquella melena blanca en la cabeza y los ojos redondos relampagueando, o se adentraba entre los cañares y arboledas, o se escondía en un desfiladero, sobre el cual se arrastraban humaredas fantásticas. A ratos se le oían gritos de dolor; a ratos resuellos enérgicos; y, a medida que se acercaba, la tierra se temblaba a su paso, la máquina se iba haciendo más grande y su empuje se volvía imponente. De repente salía de otro desfiladero, lanzaba a los aires un chillido más vivo y largo, al que respondía la campana de la estación, enfrenaba el empuje, y, por encima del geométrico talud, desfilaba sobre finas ruedas la interminable hilera de vagones cargados de sacas, botas, carbón, madera, hierro y maquinaria. Los vagones chocaban unos con otros como mareados y sus ruedas chirriaban al peso de tanta abundancia. Llevaban ellos más mercancía en un viaje que el equivalente de diez mercados en la villa; y sólo algún día, mientras limpiaban las máquinas, se enganchaban a la cola dos o tres vagones más que cerraban las sobras de Pratbell. Pocos minutos después huía todo aquel convoy de riqueza, con un grito salvaje de orgullo, dejando a la villa pasmada, vacía y solitaria la estación, como caja abandonada en medio del campo.

Los pratbellinos, asomados a la ventana, se sentían impotentes y tristes al mismo tiempo, incluso cuando el tren era de pasajeros. Ver todo aquel enjambre de desconocidos en las ventanas mostrándose indiferentes, damas con vestidos rebuscados, jóvenes reclutas que cantaban canciones extrañas, mozos desvergonzados que saludaban con tono de burla, señores que corrían del tren a la estación y de la estación al tren, empujándose, atropellándose,

contemplando cómo toda esa gente volvía a entrar en la caja al sonido sordo de los golpes de las portezuelas, y con qué desdén partían tan alegre sin ver Pratbell nada más que de reojo, era fantasmagoría antipática que ofendía el patriotismo y amargaba el sentimiento de fraternidad. ¿De dónde venía, hacia dónde iba aquella parte de humanidad tan indiferente para con la otra? Hay quien diría que era una pesadilla que se repetía cada tres horas para interrumpir la paz de los pratbellinos, pasando ante sus ojos razas y más razas de un mundo nuevo y alocado que vivía viajando eternamente.

—Aquí lo tienen: ya ve usted, Oleguer —decía una tarde el notario Xirinac, por el camino de la estación, cuando aún resonaba el alarido del tren de carga que se alejaba hacia arriba—. ¡Y lo que nos criticaron por no contribuir en las fiestas!

—Siempre me ha hecho gracia.

El notario se detuvo, y, apuntando el bastón hacia la vía, añadió sentenciosamente.

—El pez grande siempre se come al chico. Esto es la peste para los pueblos. Téngalo usted como máxima: el pez grande siempre se come al chico... ¿Adónde va este tren? ¡A saciar las ciudades grandes! ... ¿Qué crece hoy? Las ciudades grandes... ¿Ve crecer alguna villa, alguna aldea? No, siempre es el pez grande el que se come al chico. Muy pronto esto será un pueblo fantasma. La tendencia de la civilización nueva es la de la concentración. Ya lo ha visto: de sus compañeros, quien no se ha ido al cielo se ha ido a Barcelona.

—Es lo que yo les decía, don Magí: «Hagan llegar el carril, que el trigo se os hará negro».

Y vuelta a caminar; el notario lamiendo la empuñadura plateada de su bastón; Oleguer con las manos cruzadas detrás, apretando un puñado de sarmientos.

El camino era solitario, cubierto de un barro rojo y vidrioso que crujía al pisar. En lo alto, la ciudad destacaba su agujereada silueta, con las almenas de su castillo y su campanario romántico, sobre un cielo rojizo otoñal que palidecía por momentos. La sierra vecina, teñida de azul negruzco, proyectaba una sombra misteriosa sobre la llanura. Un viento frío y bastante vivo removía las hojas secas como pájaros heridos, y, en sus rachas más fuertes, llenaba la tierra de rumores de arañosos. Entonces, los pelados sarmientos que daban al camino crujían, se retorcían

convulsivamente, y parecían azotar los pocos pámpanos muertos que quedaban. Un presentimiento de invierno, lleno de melancolía y crudeza, se apoderaba de los corazones. El señor Xirínac levantó el cuello de su levita de color de pasa y se colocó bien sus gafas azules y su sombrero de copa. Oleguer, de un salto, se metió por tercera vez en la viña de al lado y volvió a salir con un nuevo puñado de sarmientos.

—¡Esta afición a la rapiña! —exclamó el notario, sonriendo.

—En absoluto, es que es temporada de sarmentar. ¡Quién sabe de dónde proceden!

—Ya tiene bastante para encender un fuego, ¿eh? —añadió el notario manifestando su complacencia—. Así se hacen las casas, Oleguer. Los animales nos lo enseñan. Fíjese en las hormigas, que solo recogen lo que los descuidados dejan en el suelo, ¡qué fortuna!... Parece que el viento amaina, podríamos sentarnos un poco.

Antes que él, Oleguer llegó a un banco de piedra cerca del pueblo; y, mientras ataba los sarmientos garrañados, escuchó, para su sorpresa, la siguiente pregunta del notario:

—¿Por qué no se casa?

—¿Yo? Nunca he pensado en casarme.

—Comprendo que no lo pensara mientras asentaba los cimientos de su casa; pero ahora que posee la Coma, l'Hort dels Mínims, les Parades de Dalt, en una palabra, el riñón bien cubierto; ahora que tiene que cerrar la tienda, que se acerca a los cuarenta y quiere ser payés, debería darle vueltas.

—¿Que no hay más, que casarse? ¡No me quiera usted tanto, eh!

—Hombre, yo le propongo un casamiento como Dios manda. Busque lo que más le convenga: una mujer ahorradora es un gran apoyo.

—«A quien se casa, la bolsa se le vuelve rasa».

—Elija bien a la mujer, y aún la tendrá más llena. ¡Ay! Si es de puño cerrado... no hay hombre que le saque ventaja. Fíjese en la mía.

Don Magí empezó a hacer elogiar y relacionar tanto las virtudes domésticas de Tuies, así que Oleguer no podía hacer otra cosa que escuchar. En veinte años no había estropeado ni una docena de camisas ni comprado una sábana, por no hablar de las mantas de encima.

—Esta levita de paño, este chaleco de cuadros, estos pantalones de yesca están igual que desde el día de la boda gracias a cuidado y limpieza. En casa no hay ni un cepillo: los cepillos lo devoran todo, Oleguer: unos buenos sacudidores, y, para acabar la faena, frotamos bien con un pañuelo o un trozo de paño. Ropa que se quite, ropa que hay que guardar al cajón, bien estirada y limpia: y así cada noche. ¿Que llueve o hay barro? No salga de casa si no es estrictamente necesario; si tiene una alfombrita al pie del sofá y vienen visitas, retírela. En la cama, almohadas de telas coloridas con una tira de tela que se saca cada mañana. La mesa, de mármol, y encima del salvamanteles ya puede apoyar las cacerolas. En fin, no acabaría nunca. ¿Y para la pitanza? No verá jamás ninguna criada en la plaza, que todas sisan: siempre Tuies y siempre tarde, cuando ya las revendedoras no piensan en otra cosa que en volver a casa sin sobrantes. Pero, para que vea hasta dónde llega la previsión de Tuies, ¿sabe cómo compra los huevos? Si están caros, toma prestados dos o tres docenas a su sobrino el tendero y, una vez bajan de precio, se los devuelve. «Paso a paso se va haciendo el camino.» Una mujer así le apaña y cuida como nadie. Y, además, ¡qué instinto del negocio que tiene la mujer de casa!... ¡que buen ojo! Cuando le dé alguna solución o consejo, escúchela: sólo ellas tienen tan buenas ideas. Por ejemplo, cuando se me presentó el idiota de don Guillem, el barón, a pedir que le prestara trescientos duros... sabiendo yo que, de hecho, solo los quería para fanfarronear en las fiestas del carril, por poco lo envió a paseo. Por suerte le pedí que me dejara pensármelo. Se lo consulté a ella, y... ¿sabe cuál fue su pronóstico? Que el castillo sería mío, como, en efecto, no creo que tarde mucho en serlo. ¡Tienen grandes ideas!... Y después, cuando se muera, ¿a quién dejará su patrimonio? Vale más saber quién lo cuidará bien. Ya le digo: busque una mujer así y cátese: al fin y al cabo, es el camino que todos hemos de seguir.

Oleguer se levantó y, dando un golpecito amistoso en el hombro del notario, dijo:

—Todo lo que usted me ha contado, y mucho más, me importa un pimiento.

—Usted es un tiñoso; no vive como un señor -replicó el notario, resentido.

Y, como el viento volvía a soplar y la noche era ya oscura, emprendieron silenciosos la cuesta que llegaba hasta la villa: uno con las gafas al frente y golpeando la tierra con el bastón;

el otro, con los sarmientos bajo el brazo. Pero, llegados al centro del pueblo, cada uno tiró por su lado, directo hacia su casa.

Cuando Oleguer, cerrada la puerta, se metía en el almacén con la débil luz de una vela que llevaba agarrada entre dos dedos, un chiquillo de la calle gritó por el hueco de la cerradura:

—¡Escañapobres! —Y este grito, que resonó con voz áspera y desvergonzada por el tenebroso techo del almacén, heló la sangre del avaro.

—¡Escañapobres! —, apodo que le pusieron hacía ya un tiempo, que iba popularizándose, y que traía consigo todos los aires de una persecución rabiosa, que era un estigma con que le escupía en la cara todo un pueblo. Así lo entendía Oleguer, y, cuando pensaba en ello, que por su propia voluntad se apartaba siempre de todos, se atemorizaba.

Su naturaleza era como la de las raíces o de los topos: vivir en la oscuridad, crecer en ella, y en ella desplegar su fuerza; no salir nunca fuera, ni ser señalado con el dedo, ni ser la envidia ni pagar los platos rotos de nadie. El grito de Escañapobres era un grito de venganza, la alerta de un regimiento de honderos dispuestos a apedrearlo. En aquel momento, dentro de su casa, el grito adquiría ya un tono provocador. Se sintió acorralado, y su cara reflejaba la repentina desesperación de la bestia emboscada en su escondite, la ira salvaje de aquella burda naturaleza. La vida aburrida que tantos años pasó en la oscuridad de su almacén, lo había vuelto asustadizo como una rata. Del valiente trajinero no quedaba nada más que la primera embestida y la confianza absoluta en la naturaleza en su conjunto, salvo en el hombre, que lo tenía por la peor de las fieras. Toda su vida había dicho de la humanidad que era «una banda de ladrones»: cada hombre era, pues, un ladrón del que había que protegerse; y, en la confusión de ideas de su cerebro afectado por la ignorancia, había considerado siempre honrada cualquier codicia que no fuese armada hasta los dientes. La usura, que las modernas leyes no persiguen, tampoco la condenaba la ética de Oleguer; más bien la consideraba como un tipo de caridad muy parecida a la de tirar una cuerda al que se ahoga. Si el auxiliado no se levantaba, era porque ya había tragado demasiada agua. Él no era el culpable, y, como premio por haber ido a la playa, se llevaba los despojos del naufragio, bien merecidos por los peligros pasados.

Una vez rico y bajo el mote de Escañapobres, su conducta, aun siendo la misma, seguía otros móviles: el odio salvaje que albergan los forajidos. Ablandado por su pasión, acobardado por los años y por el temor de perder su dinero, sentía auténtica ternura por él y luchaba contra todos con las astucias más crueles para conseguirlo. Entre él y los otros había una guerra abierta —si un día los ladrones le robaban, nadie podría ya quitarle lo bailado—. Y, víctima de esta obsesión, ya no quería el dinero como riqueza, sino como fuente de placeres inexplicables. Si los hubiera podido derretir como si fuera agua, su cuerpo no habría probado otro alimento. Le dolía ya hasta la peseta del hostel, los cuartos del aceite, la leña y la harina. Solo tras superar verdaderas crisis en que luchaban de cruel manera el espíritu de conservación y el amor a la moneda, pudo el señor Xirinaç convencerlo para que comprara fincas.

—¡Ayuda, ayuda! —De no ser así, no habría comprado el huerto, por barato que se lo hubieran vendido, ni tampoco, una vez adjudicadas, habría conservado ni dos días les Parades de Dalt y la Coma, que el tribunal le entregaba para sentencia ejecutiva.

—¡Tierras! ¡Que Dios las dé a quien las quiera! No traen más que dolores de cabeza y gastos. Dinero, dinero, que se puede ver cómo crece, que ocupa poco espacio y pueden guardarse. Pero... ¡ayuda, ayuda!

Siempre aquella ayuda, suspendida sobre su cabeza, lo hacía soñar con ladrones y lo colmaba de un temor más parecido al de los celosos que al de los miedosos, porque, como todo amante ciego, no le dolía la vida, sino la cosa amada. Es por ello que, del mote de Escañapobres, lo que menos le ofendía era la intención insultante; lo que más le hacía sentir amenazado era la luz que se posaba sobre el rostro para sacarlo de la oscuridad en la que vivía y convertirlo en la diana de la rapiña humana. Por eso lo escuchó, aturdido, retumbando dentro de su propia casa, cerca, cerca del dinero.

Se quedó un rato petrificado, con la vela temblando entre los dedos, los pies clavados en la misma baldosa; y se le clavó en el corazón una mezcla de miedo, de ira y de odio que pasaba por encima del insolente y abarcaba todo Pratbell. Un silencio absoluto le hizo volver en sí: retrocedió, repasó las baldas, la barra, la cerradura, tapó muy bien el agujero; y, como si aún no

supiera que el grito venía de fuera, registró, como una mujer asustadiza, hasta los más pequeños rincones de su destartado almacén.

Ya dueño de sí mismo, una sonrisa lució en su rostro: la expresión, por no decir la luz, de la venganza. Nunca estuvo tan obcecado como aquel día. La conversación del notario convenciéndolo a que se fijase en una mujer, criatura de quien se había apartado Oleguer pasados sus veinte años; el grito con el que el mundo se había por primera vez atrevido a perseguirlo hasta aquel rincón; le removieron profundamente todas las ternuras que sentía por el oro. «Aquello eran amenazas, amenazas contra la cosa amada: ¡nunca, pues, la había amado tanto!» Y sintió por el dinero deseo de una especie de lascivia extraña, una aberración bestial que no cabe en razón humana. Ya que no podía fundir el oro y llevarlo en la sangre, quería besarlo, saborearlo, refrescarse la boca y con su aliento cubrirlo amorosamente de un velo. En las depravaciones y bajezas de su obscena pasión nunca había caído tan abajo: estaba loco.

En toda la noche no pudo pegar ojo; y, como la fiebre le exageraba los peligros que corría en Pratbell, tomó la decisión de irse. «Con el almacén casi vacío, siendo dueño de la Coma y decidido a hacer de payés, cuanto antes deje la villa, mejor. Tierra de por medio y no pensarán más en él. Un par de horas por tierra bastará para aquellos alborotadores. Cuando vaya a la villa solo visitará al notario».

6. Referències bibliogràfiques

Aritzeta, Margarida. (2017). “*Els topònims de l’Escanyapobres, de Narcís Oller*”. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. Estudis Romànics [Institut d’Estudis Catalans], Vol. 39, pp. 375-391

Botella Tejera, Carla. (2006). “*La naturalización del humor en la traducción audiovisual (TAV): ¿traducción o adaptación? El caso de los doblajes de gomaespuma: Ali G Indahouse*”. Revista Electrónica de Estudios Filológicos 12. Versió electrònica: <https://www.um.es/tonosdigital/znum12/secciones/Estudios%20E-Naturalizacion%20en%20TAV.htm>

Coseriu, Eugen. (1962). *Teoría del lenguaje y lingüística general*. Madrid: Gredos

De Lamo Paya, Alejandro. (2016) *Traducción de literatura catalana en Polonia (2004-2015)*. Alacant: Universitat d’Alacant. Treball de fi de grau.

Diversos autors (RAE). Tratamiento de los extranjerismos. Versió electrònica: <http://www.rae.es>

Diversos autors (Gran Enciclopèdia Catalana). Realisme. Versió electrònica: <http://www.xn--enciclopedia-59a.cat/EC-GEC-0205893.xml>

Diversos autors (Enciclopèdia online Lletra). Narcís Oller. Versió electrònica: <https://lletra.uoc.edu/ca/autor/narcis-oller>

Gual, Xavier. Narcís Oller. Barcelona: Associació d’Escriptors en Llengua Catalana.

Oller, Narcís i Yates, Alan. (2001). *L’Escanyapobres*. Barcelona. Edicions 62. 34a edició.

Oller, Narcís i Otto Hauser. (1920). *Der Vampyr*. Weimar. Alexander Duncker.

Oller, Narcís i Altamira, Rafael. (1897). *El Esgaña-pobres, estudio de una pasión*. Barcelona: Juan Gili.

Oller, Narcís i Savine, Albert. (1899). *Le Rapiat, étude d’une passion*. Barcelona: Juan Gili

Oller, Narcís i Sławomirska, Barbara. (2012). *Krwiopijca*. Wadowice: Sagittarius

Steiner, George. (1975). *After Babel: Aspects of Language and Translation*. Nova York: Oxford University Press

Utrera Dominguez, David. (2014). *Cultura y civilización catalanas*. Brno, Universitat Masaryk. Monografia.

Valls i Solaz, Xavier. (1994). “*Valls en la composició de l’Escanyapobres*”, de Narcís Oller. Quaderns de Vilaniu, 26, pp 89-101. Valls: Institut d’Estudis Vallencs

Venuti, Lawrence. (1995). *The Translator’s Invisibility*. Londres. Routledge

ANNEX: Text original en català

Capítol I

Els mercats de Pratbell, d'antiga anomenada, van arribar a llur més gran esplendor pels contorns de l'any 50 de la passada centúria. Acabava d'estrenar-se el tros de carretera de Madrid a la Granada, que travessa Pratbell; i, essent aquesta vila cap de jornada o de rellevament, en tocà els resultats ben aviat. Els blats de l'Urgell i de l'Aragó hi abocaven a torrentades els carros, i era negoci gras no deixar-los passar endavant, proveït com estava el país de salts d'aigua i bons molins. Així fou que, en un obrir i tancar d'ulls, l'esperit especulador dels de Pratbell comprengué la jugada i plantà arreu tota la vila magatzems de grans, cavant sitges vora mateix dels cups.

Un dels magatzems que cridà l'atenció des de primera hora fou el que al carrer de la Roca, vora el Portal Gran i a vint passes del Pallol, obrí l'Oleguer. «Per què?, Qui era l'Oleguer?, amb quins poders comptava?» Heus aquí les preguntes que es feia tothom, l'enigma que capficava els de Pratbell, en passar pel carrer de la Roca.

—¿L'Oleguer, aquell minyó traginer, fill de qui sap on, que fins ara ha menat *matxos*? Si és més pelat que una rata! Si encara en els cabells du rastre de les pallisses on dormia! D'on ha tret els diners?

Era verament estrany que, mentre els altres traginers, fills de la vila, havien d'emigrar o junyir-se a oficis més grossers, aquell foraster sense anomenada tingués forces i pit per a obrir magatzem.

N'hi havia que, per explicar el misteri, recordaven el nom de coquí que entre els de l'ofici fruïa l'Oleguer, i l'assenyalaven a llurs fills com a exemple de previsió i estalvi digne d'imitar-se. D'altres, malpensats, que mai no en manquen, atribuïen la seva riquesa a una malifeta: recordaven a cau d'orella que, temps enrere, un senyor que l'Oleguer acompanyava al Remei morí estimbat i el mul no rebé ni una rascada. No faltava qui mirés el nou graner com a testafarro d'algun gat vell que, qui sap per a quins fins, no volia treure la cara. Per fi, els que es

creien més espavilats, tot s'ho explicaven amb l'omnipotència momentània de l'ambició, confiant, per això, al temps els mals pronòstics que, com qui no ho vol, deixaven caure.

Passaren mesos, passaren anys, i el magatzem seguia obrint i tancant les seves portes amb el sol, i encara sense eclipsis ni nuvolades. De bon matí es plantificava ja l'Oleguer al brancal de la porta, i, recolzat a les saques de mostra, esperava compradors, vestit de blauet a l'estiu, de pana a l'hivern, sempre amb la mateixa roba de quan era tragner, sempre amb el mateix mocador de seda virolat, entortolligat al front, o amb la barretina musca, ja més descolorida i suada que la de cap pobre. Saludava els veïns amb un "Bon dia" o "Déu vos guard"; i, si els compradors no matinejaven, ben aviat s'encauava per les fosquedats del magatzem, des d'on, "tot tirant plans", vigilava, sense ésser vist, les copsades saques que el sol escalfava de biaix. S'aturaven pagesos, prenien una mostra de blat dins el palmell, la sospesaven, la gronxaven, la bufaven, se la passaven a raig fet de l'una mà a l'altra com rajolí d'or, i, si agradats de la mercaderia llançaven la vista enlluernada a l'interior, no trigava ni un segon a eixir l'amo, del seu amagatall, dreturer i cautelós, com l'aranya de l'albenc.

Era altot i ossut, però magre i capetit. Com a bon moreu, tenia negres els cabells, sempre arranats, i eren també negres nines les dels seus ulls, fredes i escorcolladores mentre escoltava, guspirejants o dolces quan la seva paraula ho requeria. Gairebé barbamec, tenia, no obstant, gruixudes celles, unides sobre el seu nas llarguet i cantellut. Però el que més caracteritzava aquella figura era la boca, tirada endavant com la del furó, amb els seus llavis tan prims i cenyits a l'os que no podia badar-los sense fer l'efecte que ensenyava les dents per mossegar. Disposava així mateix en contra d'ell una oposició, evident al primer cop d'ull, entre els seus moviments reposats i el seu temperament nerviós. En veure'l tan esprimatxat i rebegut, hom pressentia l'agilitat traïdora del gat i pensava:

—Quan traurà les ungles? Quan em botarà al damunt?

I, no obstant, mai no les treia, mai no es barallava ni s'enardia, ningú no li havia vist perdre aquell pas de gat emperesit ni els seus costums metòdics de sempre.

Però, així i tot, tenia molt poques simpaties. El veïnat l'espiava dia i nit, i, per un efecte més sentimental que enraonat, odiava la vida d'aquell home. Ningú no li sabia cap mal pas,

llevat de l'estimbament d'aquell senyor que anava al Remei, del qual sols problemàticament era responsable. Però a les afeccions no els cerqueu raó d'existència: l'un les pegava amb el seu posat de mosca morta; l'altre, amb el seu parlar nyau-nyau; el de més enllà no podia contemplar sense frisança el sistema de vida mesquí i puntual d'aquell home. I, realment, la seva manera de viure era miserable i misteriosa alhora. No tenia ni una mala criada, ni un mosso per a les feines més grolleres de la seva indústria. Ell mateix ajudava a carregar i descarregar les saques de gra i de farina que entraven al magatzem; ell mateix escombrava amb una mala granera el boll de l'enrajolat, passava la rasadora a les mesures i omplia o buidava els cassals i la sitja. Espitregat i afanyós quan convenia, treballava fins a perdre l'alè; i, si havia d'eixir de casa, tancava la porta i s'enduia la clau a la butxaca.

Tota la seva habitació era l'estreta i fosca rebotiga que hi havia al fons del magatzem, aclarida només per un celobert esquifit i romàtic, ple de trastos vells, olles fumades i una ratiera en la qual cada dia acabaven llur existència un parell de rates com a conills. Cada dissabte, a la tarda, omplia de fum aquell celobert. Els veïns esbrinaren que, llavors, bullia una calderada de farinetes, que l'endemà les escudellava en set plats de terrissa, i que en consumia un cada vespre.

—Es menja les sopes fredes —deien. I aquest era l'únic sopar de l'Oleguer.

Per al dinar estava aconduït a l'hostal de Sant Roc. Allí concorrien els pagesos més endarrerits, els carreters més jugadors; i l'Oleguer hi anava per bestreure'ls diners a ral per duro. Quant al dormir, com que ningú havia traspasat el llindar de la seva fosca habitació, era impossible saber com se les arreglava el miserable graner. Sols imputant-li un luxe exagerat s'atrevien alguns a suposar que jeia en una màrfega, dalt d'un catre; altres presumien que ho feia damunt de sacs vells; la majoria s'inclinaven a creure que dormia en un jaç de palla o en els munts de boll arrambats amb l'escombra.

Ni saraus, ni aplecs, ni fontades, ni funcions d'església no trencaven la marxa matemàtica d'aquell rellotge: sempre dins del magatzem, assenyalant el migdia amb la seva anada a l'hostal, la posta de sol amb el grinyol de les pesants portes, que restaven sols tancades fins que el dia esqueixa la boira de la nit. L'única casa que freqüentava era la del notari Xirínac,

un notari que li estenia els deutoris amb què endogalava els endarrerits i els jugadors, en la seva taula de baieta despintada i sembrada de papers polsosos, serradures i plomes d'oca.

També passava el senyor Xirinac plaça d'avar, no essent-ho sinó per reflex de la seva muller. En altres mans, don Magí Xirinac hauria estat senzillament un home previsor, o, si es vol, un home interessat com tants en corren, però incapaç de viure en la mesquinesa a què el reduïa aquella dona, vera encarnació de l'avarícia més cruel i refinada. La flaca del notari no eren els diners pels diners, sinó la cobdícia de la propietat. Fluix de complexió i de natural esporuguit, era d'aquells que pensen sempre en les contingències de la sort i en la vellesa, de la qual ja es trobava freqüentment. Per assegurar aquesta, contra les inclemències de la misèria, hauria estat contínuament fincant-se; però, supeditat a donya Tuies, que era de geni dominant i porfidiós i se li havia posat les calces, el pobre home havia d'arribar als seus fins per altre camí molt més tort i llargarut. Deixava els diners a interès pujat perquè ella ho volia, i ell somiava sempre l'hora d'entaular judici i invertir la hipoteca. La possessió d'aquesta li hauria plagut més que no pas els diners, contra l'opinió de donya Tuies; i tal divergència de parers ocasionava disputes dins d'aquell matrimoni. No obstant els esforços del notari, la sort es mostrava sempre més favorable a donya Tuies i als deutors: finia el termini i aquests pagaven bitllo-bitllo; el capital li havia augmentat i la hipoteca se li havia escorregut una vegada més dels dits. Germana de la seva fluixedat de geni era la desconfiança que tenia de la seva pròpia vàlua. Era dels que criden sempre a primera hora, que arrien veles aviat, i que acaben per admirar sempre la força de voluntat del contrincant. Per això, víctima i tot de donya Tuies, tenia per ella especial adoració. L'avarícia d'aquesta dona, amb tot i ésser supina, als ulls d'aquell marit encegat no traspassava la ratlla d'una economia molt prudent. Donya Tuies, per a ell, era model d'estalviadores, de dona de sa casa.

Pel que toca al blader, don Magí l'estimava com el pagès que estima l'arbre que creix amb les seves regades. Ell li havia donat la mà, el veia créixer, i, posant-lo en camí d'adquirir, es feia la il·lusió que s'hi posava ell mateix, o almenys n'assaboria les dolceses.

Durant molts anys passà l'Oleguer les tardes dels diumenges en aquell despatx folrat per una doble paret de protocols i pergamins polsosos.

—Quanta moneda deu representar, tot això! Quants testaments i contractes plens de números: oi?

El senyor Xiriac es llepava el bigoti de serrell, es fregava la galta brianosa, arrufava el nas, i, llançant una mirada ideal per l'escletxa de les seves ulleres blaves, responia amb malenconiosa veu:

—Ja ho podeu dir, ja! Si aquí tinguéssim tots els diners de què això parla, ja fóra amo jo de mig Catalunya.

Més de quatre i més de vuit vegades havien repetit aquesta conversa, com si es passessin un confitet per la boca, mentre donya Tuies, tot bellugant el cap amb menyspreu, desembarassava la tauleta de l'escrivent.

Fora els papers i el tinter, l'espolsava amb el mocador d'herbes que arrencava de la bata del seu marit, encara que aquest rondinés (i cada diumenge en rondinava), treia un joc de cartes ja ronyoses i corbes com teules, i, apa!, ja hi som. El notari, amb el seu casquet mig desbrodat i suós, les seves ulleres blaves i el seu bigoti de serrell, s'asseia davant per davant de sa muller. Aquesta, amb la seva cara de pergamí arrugat, comprimida fins dessota les orelles pels bandós de la seva perruca, començava invariablement una disputa sobre si el joc seria un solo, una bescambrilla o un truc-i-flor. Com que era tan repatània (paraules del notari), es feia la seva santa voluntat, que, en aquest cas, volia dir la bescambrilla; i la pau regnava entre els contendents fins a l'hora de pagar, que, segons sembla, era la de començar a rondinar el vencedor d'aquella tarda per no rebre com a trofeus de la victòria xavos llisos per quartos i cabotes de clau per xavos. Hi havia un moment en què els tres jugadors, tot d'un plegat, s'aixecaven de la cadira, aferrant cadascú, amb el puny clos sobre la taula, el corresponent muntet de calderilla; però, davant del conflicte de tanta minva, el guanyador solia capitular, admetent cabotes i xavos llisos. “Qui aigua atura, blat mesura”, solia dir cada u interiorment. I l'un es mofava de l'altre, al qual creia haver explotat.

Mentrestant la claror minvava, enfosquint l'estret escriptori, i l'Oleguer cuitava a acomiadar-se per poder arribar encara entre dos llustres a casa seva. Els veïns, en veure'l entrar, amb ironia més innocent que fundada, solien exclamar entre dents:

—Ja va a menjar-se les sopes fredes.

Capítol II

El carril, aquell carril tan desitjat, que, a so de campanes i terrabastall de músiques, el 15 de juny del 65 s'inaugurà a Pratbell, acabà arreu amb els antics mercats. Les feixugues galeres de l'Urgell i d'Aragó no hi comparegueren més; el bestiar de Verdú tampoc; els bladers hagueren de tancar els magatzems; els ramblers emigraren, aquell brogit d'invasions forasteres no trencà ja periòdicament el repòs dels carrers de Pratbell. Un somni etern semblà apoderar-se de la vila, el somni que pesa damunt les poblacions pageses. Enmig d'aquella quietud, ressonava amb certa tristesa l'espiguet potent de la locomotora, crit d'alerta d'una nova civilització sorollosa i atrafegada.

Llavors l'estació s'animava un xic; els veïns del raval guaitaven per les finestres; els pocs pagesos escampats per la plana com figuretes perdudes, es redreçaven i restaven embadalits, les mans plegades d'amunt l'eina del treball. De sota terra, del túnel de Malgual, apareixia, embolcallat en fum, el tren, indecís, negre, empetit com joguina de fira per la distancia i per la magnitud de les muntanyes que li servien de fons. Ell corria, corria i solament imposant-li fites coneixia l'espectador que guanyava camí. Però, així i tot, duia en sí certa majestat, tot d'una atractívola i imponent, que obligava a mirar-ho. En el seu curs era capriciós i enjogassat. Tantost mostraba al llarg la seva trencada silueta en camp ras, davant del lluminós horitzó; tantost es presentaba de pit, blanca cimera esblenada al cap, els seus ulls rodons llampeguejant; tantost s'embarumava en canyats i arbredes, o s'encauava en un tall serradet, damunt del qual, arreu, s'arrosegaven fantàstiques fumeroles. A estones se'l sentia xisclar adolorit; a estones panteixar amb afany; i, a mesura que s'acostava, la terra trontollava sota els peus, la màquina s'engrandia, la seva embranzida es feia imposant. De sobte eixia d'un altre tallat, llançava als aires un xisclet més viu i llong, al qual responia la campana de l'estació, enfrenava l'embranzida, i, Dalt del geomètric talús, desfilaba sobre frèvol rodatge la interminable corrua de vagons embalumats de saques, bótes, carbó, fustes, ferro i maquinària. Els vagons topaven els uns amb altres com marejats, llur rodam grinyolava al pes de tanta abundor. En duïen més ells en un viatge que no pas en trafiquejava la vila en deu mercats; i sols

algun dia, mentre la màquina feia aigua, s'enganxaven a la cua dos o tres vagons més que tancaven les sobralles de Pratbell. Pocs minuts després fugia, tot aquell comboi de riquesa, amb un crit salvatge d'orgull, deixant espalmada la vila, buida i solitària l'estació, com caps abandonada al mig del camp.

Els pratbellins, de les finestres estant, sentien quelcom d'imponent i trist alhora, fins quan el tren era de passatgers. Veure tot aquell eixam de desconeguts que s'abocava a les finestres indiferent, dames amb vestits rebuscats, quintos que cantaven cançons estranyes, jovent desvergonyit que saludava en so de burla, senyors que corrien del tren a l'estació i de l'estació al tren, empenyent-se, atropellant-se, contemplant com tot aquell món tornava a entrar en caixa als cops sords de les portelles, i amb quin desdeny partia tot joíós sense veure Pratbell sinó d'esquitllèbit, era fantasmagoria antipàtica que ofenia el patriotisme i amargava el sentiment de germanor. D'on venia, on anava, aquell tros d'humanitat tan indiferent per a l'altre tros? S'hauria dit que era un pesombre que es repetia cada tres hores per interrompre la pau dels pratbellins, passant-los pels ulls races i més races d'un món nou i esbojarrat que vivia viatjant eternament.

—Aquí ho tenen: ja ho veieu, Oleguer —deia una tarda, el notari Xirinac, pel camí de l'estació, quan encara brunzia en l'espai l'esgarip del tren de càrrega que s'allunyava via amunt—. I tan criticats com vàrem ser per no contribuir a les festes!

—Sempre me n'he rigut. El notari aturà el pas, i, apuntant la mangala vers la via, afegí sentenciosament.

—Sempre el peix gros es menja el xic. Això és pesta per als pobles. Teniu-ho per màxima: sempre el peix gros es menja el xic... A on va, aquest tren? A atipar les ciutats grans!... Què creix, avui? Les ciutats grans... Veieu créixer cap vila, cap llogaret? No: sempre el peix gros es menja el xic. Ben aviat això serà un mas robat. La tendència de la civilització nova és de concentració. Ja ho heu vist: dels vostres companys, qui no se n'ha anat al cel se n'ha anat a Barcelona.

—És el que jo els deia, don Magí: «Feu arribar el carril: el blat se us tornarà orb.»

I altra volta a caminar: el notari llepant el capçó d'argent de la seva mangala; l'Oleguer amb les mans encreuades al darrera, estrenyent un grapat de redoltes.

El camí era solitari, cobert d'un fang roig i envadreït que cruixia sota el calçat. Al capdamunt, la vila destacava la seva foradada silueta, amb el seu castell emmerletat i el seu campanar romàntic, sobre un cel roent de tardor que anava esblaimant-se per moments. La veïna serra, campida de blau negrós batia sobre la plana ombra misteriosa. Un taro bastant viu feia saltironar les fulles seques com ocells ferits, i, en les seves alenades fortes, omplia la terra de remors d'esgarrapades. Llavors, els pelats sarments, que guaitaven al camí, cruixien, es revinclaven convulsivament, i semblaven vergassar els pocs pàmpols morts que conservaven encara. Un pressentiment d'hivern, prenyat de melangia i cruesa, s'apoderava dels cors. El senyor Xirinac s'aixecà el coll de la seva levita de color de pansa, s'assegurà les ulleres blaves i s'encasquetà bé el barret de copa. L'Oleguer, d'un bot, es ficà per tercera vegada a la vinya del costat i n'eixí arreu amb un nou grapat de redoltes.

—Aquesta afició a la rampinya! —exclamà el notari, somrient.

—Res d'això, és el temps d'eixarmentar. Qui sap d'on venen !

—Ja n'hi ha per a encendre foc: eh? —afegí el notari amb fruïció ben manifesta—. Així es fan les cases, Oleguer. Els animals ens ho ensenyen. Mireu les formigues, només recollint allò que els envalotats deixen a terra, quin gavadal !... Sembla que el vent s'encalma: podríem seure una mica.

L'Oleguer, primer que ell, arribà a un pedrís de prop del poble; i, tot lligant en garbó les redoltes collides, sentí, amb sorpresa, la següent pregunta del notari:

—Per què no us caseu?

—Jo? Mai no hi he pensat.

—Comprenc que no hi penséssiu mentre féieu el fonament de la vostra casa; però avui que teniu la Coma, l'Hort dels Mínims, les Parades de Dalt, en una paraula, el ronyó cobert; avui que heu de plegar la botiga, que us en aneu a la quarantena i voleu ésser pagès, heu de pensar-hi.

—Que no hi ha més, que casar-se? En bones fires que em vol bé!

—Home, jo us proposo un casament de Déu nos do. Busqueu les vostres conveniències: una dona estalviadora és un gran puntal.

—«A qui es casa, la bossa se li torna rasa».

—Trieu bé la dona, i encara la tindreu més plena. Ah! Si és del puny estret... cap home l'avança. Mireu, la meva.

I aquí don Magí començà a fer tan gran elogi i relació de les virtuts domèstiques de la Tuies, que no hi havia sinó escoltar. En vint anys no havia espatllat encara una dotzena de camises ni comprat un llençol. Ja no parlem de la roba de damunt.

—Aquesta levita de panyet, aquesta armilla de quadros, aquests pantalons d'esca, es conserven, del nuviatge ençà, per la seva endreça i condícia. A casa no hi ha un raspall: els raspalls tot s'ho mengen, Oleguer: uns bons espolsadors, i, per a la darrera mà, suc de monyeca, amb un mocador o un tros de panyo. Roba que us traieu, roba al calaix, ben estirada i neta: això cada nit. Que plou o hi ha fang? No eixiu de casa sense una gran necessitat; i, si teniu alfombra al peu del sofà i vénen visites, enretireu-la. Al llit, coixineres de pisana amb una tira de tela que es treu cada matí. La taula, de marbre, i damunt dels estalvis ja podeu posar-hi les cassoles. En fi, no acabaria mai. I per a la pitança? Mai a la plaça cap criada, que totes sisen: sempre Tuies i sempre tard, quan ja les revenedores no pensen sinó a tornar descarregades a casa. Però, perquè vegeu fin son arriba la previsió de la Tuies, sabeu com compra els ous? Si van cars, en manlleua dues, tres dotzenes al seu Nebot adroguer, i, un cop s'han abaixat, els hi torna. «Moltes candeletes fan un ciri Pasqual.» Una dona així us apedaça i agombola com ningú. I, a més, aquell instint del negoci que té, la dona de casa!... aquell cop d'ull! Quan ella us dóna una sortida o consell, escolteu-la: són grans inspiracions que només tenen elles. Verbigràcia, quan se'm va presentar aquell beneit de don Guillem, el baró, a demanar que li bestragués tres-cents duros... coneixent jo, com de fet, que no els volia sinó per a fer el fatxenda en la subscripció de les festes del carril, de poc l'envio a passeig. Per sort meva, vaig demanar-li que m'hi deixés pensar. Ho dic a ella, i... sabeu què va preveure? Que el castell seria meu, com, en efecte, no crec que trigui pas gaire a ser-ho. Tenen grans inspiracions!... Després, quan us

moriu, a qui ho deixareu? Val més saber qui no ho ha de fer malbé. Ja us dic: cerqueu una dona així i caseu-vos: a la fi és el camí que hem de fer tots.

L'Oleguer s'aixecà i, donant un copet amistós a l'espatlla del notari, va dir:

—De tot el que vostè m'ha contat, i molt més, me'n passo, jo.

—Vós sou un tinyós ; vós no viviu com un senyor -replicà el notari, tot ressentit.

I, com que el taro tornava a bufar i la nit era ja bruna, emprengueren silenciosos la costa de la vila: l'un amb les ulleres al front i palpejant la terra amb la mangala; l'altre, amb el garbonet sota l'aixella. Però, a mitja vila, cada u tirà pel seu cantó, fent dret a casa.

Quan l'Oleguer, havent barrat la porta, es ficava magatzem endins a la feble claror d'una candela que diua estenallada entre dos dits, un xicot del carrer cridà pel forat del pany:

—Escanyapobres! —I aquest crit, que retrunyí amb veu aspra i desvergonyida per les tenebroses voltes del magatzem, glaçà les sangs de l'avar.

—Escanyapobres! —renom que li aplicaren feia un quant temps, que anava popularitzant-se, i que duia en si tots els aires d'una persecució rabiosa, que era un estigma amb què li escopia a la cara tot un poble. Així ho entenia l'Oleguer, i, en pensar-hi ell, que per pròpia voluntat s'apartava sempre de tothom, s'esfereïa.

La seva naturalesa era la de l'arrel o del talp: viure en la foscor, créixer en ella, i en ella desplegar la seva força; no eixir mai a fora, ni ésser assenyalat amb el dit, ni ésser l'enveja ni el sac dels cops de ningú. El crit de «Escanyapobres!» era un crit de venjança, l'alerta d'un regiment de foners disposats a apedregar-lo. En aquell moment, dintre la seva casa, el crit prenia ja un to provocador. Es sentí acorralat, i en el seu semblant es llegí tota la sobtada desesperació de la bèstia sorpresa en el cau, la ira salvatge d'aquella naturalesa grossera. La vida ensopida que tants anys menà dintre la foscor del seu magatzem, l'havia fet tornar esglaiadís com una rata. Del coratjós traginer no en servava sinó la primera envestida i la confiança absoluta en tota la naturalesa, exceptuant-ne l'home, que tenia per la pitjor de les feres. Tota la seva vida havia dit de la humanitat que era «una colla de lladres»: cada home era, doncs, un lladre de qui calia guardar-se; i, en la confusió d'idees del seu cervell escanyolit per la ignorancia, havia cregut sempre honrada tota cobdícia que no anés armada fins a les dents. La usura, que les modernes

lleis no persegueixen, tampoc no la condemnava el sentit moral de l'Oleguer. Més aviat la considerava com una caritat molt semblant a la de tirar una corda a qui s'ofega. Si l'auxiliat no se n'aixecava, era que ja abans havia engolit massa aigua. Ell no n'era responsable, i, en premi d'haver eixit a la platja, es carregava a coll totes les despulles del naufragi, que bé s'ho valien els perills passats.

Un cop ric i motejat d'Escanyapobres, la seva conducta, tot essent la mateixa, obeïa a altres mòbils : a l'odi feréstec que cova tot foragitat. Amollit per la seva passió, acovardit pels anys i pel temor de perdre, tenia, pels diners, veritables tendreses, els disputava a tothom amb les astúcies més cruels. Entre ell i els altres hi havia guerra oberta- Si un dia els lladres l'aixampaven, ningú no podria robar-li ja els goigs passats. I, víctima d'aquesta obsessió, ja no estimava els diners com a riquesa, sinó com a font de plaers inexplicables. Si els hagués pogut deixatar com aigua, el seu cos no hauria pas tastat altre aliment. Li dolien ja la peseta de l'hostal, els quartos de l'oli, la llenya i la farina. Sols vençudes veritables crisis en què lluitaven de cruel manera l'esperit de conservació i l'amor a la dobleta, pogué el senyor Xirinac resoldre'l a fincar-se.

—Un cop de mà!, un cop de mà! -Sense això no hauria comprat l'hort, per barat que l'hi haguessin venut, ni tampoc, un cop adjudicades, no hauria pas conservat ni dos diez les Parades de Dalt i la Coma, que el tribunal li lliurava per sentència executiva.

—Terres! Déu en do a qui en vulgui! No porten sinó mals de cap i gastos. Disners, diners, que es veuen créixer, que ocupen poc lloc i un se'ls pot guardar. Però... un cop demà!, un cop de mà!

Sempre aquell cop de mà, suspès sobre el seu cap, el feia somiar lladres i l'implia d'una basarda més consemblant a la dels gelosos que a la dels porucs, perquè, com a tot amant orb, no li dolia la vida, sinó l'objecte estimat. És per això que, del motiu d'Escanyapobres, el que menys l'ofenia era la intenció insultant; el que més l'amenaçà, la llum que li gitava sobre el rostre per treure'l de la foscor en què vivia i fer-lo objecte de la rampinya humana. Per això l'escoltà, estamordit, ressonar dintre de la seva pròpia casa, prop, prop dels diners.

Una estona restà espalmat, la candela tremolant entre els dits, els peus clavats a la mateixa rajola; i una barreja de por, d'ira, d'odi, que passava per damunt de l'insolent i abarcava tot Pratbell, bambolejà per dintre aquell cor. Un silenci absolut va refer-lo: tornà enrera, repassà les baldes, la barra, el pany, tapà ben bé el forat d'aquest; i, com si encara no sabés que el crit havia entrat de fora, resseguí, el mateix que dona poruga, fins els més petits racons del seu rònc magatzem.

Ja amo de sí mateix, un somriure lluí en el seu rostre: l'expressió de la venjança, por no dir-ne la claror Mai tan obcecat com aquell dia. La conversa del notari portant-li els ulls envers la dona, criatura de qui els havia apartat l'Oleguer passats els seus vint anys; el crit amb què el món s'havia per primera vegada atrevit a perseguir-lo fins a aquell racó; li remogueren profundament totes les tendreses que per l'or sentia. «Allò eren amenaces, amenaces contra l'objecte estimat: mai, doncs, no l'havia estimat tant!» I sentí per ell la frisança d'una mena de lascívia estranya, una aberració bestial que no cap en raó humana. Ja que no podia fondre l'or i portar-lo al corrent de les seves venes, volia besar-lo, glopejar-lo, refrescar-se'n la boca i, amb el seu alé, cobrir-lo amorosament d'un vel. En les depravacions i baixeses de la seva grossera passió mai no havia arribat tan avall: era foll.

En tota la nit no pogué aclucar l'ull; i, com la febre li exagerés els perills que corria a Pratbell, prengué el determini d'anar-se'n. «Gairebé buit el magatzem, amo de la Coma i resolt a fer de pagès, com més aviat abandonaria la vila, millor. Terra entremig i no pensarien en ell. Una llenca de terra d'un parell d'hores ja seria prou per a aquells avalotats. Quan aniria a la vila no veuria sinó el notari»